

Kuulemistilaisuus asiakasmaksulaista

Muistiliitto kiittää mahdollisuudesta osallistua kuulemistilaisuuteen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulainsäädännön uudistamisesta

Johdanto

Vuonna 2015 arvioitiin Suomessa olevan 193 000 muistisairautta sairastavaa henkilöä. Heistä 93 000 sairastaa keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairauden vaihetta ja 100 000 lievää sairauden vaihetta. Tuen tarve sairauden eri vaiheissa on hyvin erilainen. Alzheimerin tauti on yleisin muistisairaus. Edetessään muistisairaus aiheuttaa dementia-oireyhtymän. Ympäri vuorokautisen hoidon asiakkaista valtaosalla (75 %) on muistisairaus (Muistibarometri 2015).

Lausuntomme

1 luvun 2§ 3 kohdan määritelmä potilaan tai asiakkaan edustajasta on liian laaja. Lakiesityksessä edustajaksi on määritelty myös omainen tai läheinen tilanteissa, joissa henkilö ei voi huolehtia taloudellisista asioistaan. Edustaja tulisi asiakasmaksulain yhteydessä kuitenkin ymmärtää vain lain tai valtuutuksen nojalla toimivaksi henkilöksi, jolla on oikeus edustaa asiakasta tai potilasta tämän taloudellisissa asioissa.

Asiakasmaksulaki liittyy läheisesti ennen kaikkea henkilön taloudellisiin asioihin, ja edustajan toiminnasta voi seurata hänelle myös negatiivisia taloudellisia seurauksia. Läheiselle tai omaiselle ei muualla lainsäädännössä ole annettu oikeutta edustaa henkilöä tämän taloudellisissa asioissa pelkästään läheis- tai omaissuhteen perusteella, eikä tästä lähtökohdasta tulisi poiketa myöskään asiakasmaksulaissa.

On myös ongelmallista määrittää omaisen tai läheisen edustaja-asema alkamaan tilanteesta, jossa henkilö ei kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan. Lain esitöissä on viitattu potilas- ja asiakaslain säännöksiin, joissa omaista tai läheistä kuullaan potilaan tai asiakkaan hoitoa koskevan tahdon selvittämiseksi. Tämä kuitenkin tapahtuu näiden lakien mukaan vasta tilanteessa, jossa potilas tai asiakas ei pysty kertomaan toivettaan hoidostaan.

Esimerkiksi etenevien muistisairauksien kohdalla kyky tehdä taloudellisia asioitaan koskevia päätöksiä saatetaan menettää aiemmin kuin kyky tehdä esimerkiksi hoitoaan koskevia päätöksiä. Esitetyllä lainkohdalla annettaisiin läheiselle tai omaiselle, jota ei ole tähän tehtävään erikseen valtuutettu, muuhun lainsäädäntöön suhteutettuna poikkeuksellinen oikeus edustaa henkilöä suhteessa taloudellisiin, eli asiakasmaksua koskeviin asioihin. Tämä saattaa myös olla ristiriidassa tulevan itsemääräämisoikeuslainsäädännön kanssa.

4 luvun 20§ssä nämä ongelmat tulevat hyvin esiin. Sen mukaan myös asiakkaan edustajan varaamasta ja sittemmin käyttämättä jääneestä vastaanottoajasta tai palvelusta voidaan määrätä kyseisen pykälän mukainen sakkomaksu. Jos omaksutaan se 1 luvun 2§ 3 kohdan määritelmä edustajasta, jonka mukaan myös tarkemmin määrittelemätön läheinen tai omainen voisi edustaa henkilöä, myös läheinen tai omainen, jota ei ole erikseen valtuutettu toimimaan asiakkaan tai potilaan puolesta, voisi aiheuttaa hänelle negatiivisia taloudellisia seurauksia varaamalla vastaanottoaikoja tai hakemalla palveluita. Pykälän mukaan on myös epäselvää, kuka on vastuussa kyseisestä maksusta asiakkaan tai potilaan edustajan varattua ajan tai haettua palvelua ja asiakkaan jätettyä saapumatta. Vai onko hallituksen esitystekstissä mahdollista määritellä, että tällaisessa tilanteessa, jos asiakas tai potilas itse ei ole esimerkiksi ollut tietoinen ajanvarauksesta, kyse olisi hyväksyttävästä syystä jättää saapumatta paikalle?

Tältä osin ongelmalliseksi muodostuu se, ketä voitaisiin pitää, ilman nimenomaista valtuutusta, sellaisena omaisena tai läheisenä, joka pystyy sitovasti varaamaan asiakkaan puolesta vastaanottoaikoja tai hyväksymään hoitopaikan, ja näin myös vahvistamaan tälle velvollisuuden perua käyttämättä jäävä aika sakkomaksun uhalla.

1 luvun 4 § maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä esim. siinä tilanteessa kun maksu vaarantaisi asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulon edellytyksiä, on nykyisessä lain soveltamiskäytännössä ollut epäselvä, kuten lain yksityiskohtaisissa perusteissa todetaan. Tämän vuoksi yleinen tiedonantovelvollisuus joka on tehtävä siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja oikeutensa on mielestämme keskeinen hyvä uudistus laissa. Maksun alentaminen tai perimättä jättäminen vaatisi lähtökohtaisesti asiakkaan itsensä tai hänen edustajansa kirjallista hakemusta taustaselvityksineen. Muistisairaiden ja iäkkäiden ihmisten voi kuitenkin olla erittäin hankala lähteä jälkikäteisprosessiin, mikäli oikaisuvaatimuksen teko on käytännössä erittäin monimutkainen. Tämän vuoksi oikaisuvaatimukselle tulisi olla valmis kaavake. Tausta-aineistossa on kirjattu se mahdollisuus, että maakunta voisi alentaa maksuja tai päättää perimättä jättämisestä myös oma-aloitteisesti.

Asiakasmaksut eivät saa siirtää palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin. Lain toimeenpanossa on mielestämme keskeistä se, että asiakasmasun huojentaminen tai sen kokonaan poistaminen on ensisijainen verrattuna toimeentulotukeen.

Muistiliiton puolesta

Anna Tamminen

Järjestöjohtaja

Minna Teiska

Kehittämispäällikkö